

Spotkanie Podkomisji, Centrum Promocji i diecezjalnych referentów ds. IFŻK,
Skorzeszyce, 9 marca 2013 r.

**„Ogólne normy formalno – prawne dotyczące stanu dziewic
na podstawie Kodeksu Prawa Kanonicznego i obrzędu Konsekracji Dziewic
i ich wpływ na prawodawstwo diecezjalne w tej materii”.**

Proszę księdza biskupa, Czcigodni Księża, Siostry Zakonne, Szanowni Państwo!

Zostałem poproszony, aby powiedzieć kilka słów na temat aspektów prawnych dotyczących stanu życia konsekrowanego, jakim są dziewice konsekrowane. Tytuł mojego przedłożenia brzmi: „Ogólne normy formalno – prawne dotyczące stanu dziewic na podstawie Kodeksu Prawa Kanonicznego i obrzędu Konsekracji Dziewic i ich wpływ na prawodawstwo diecezjalne w tej materii”.

Zapoznając się z tą tematyką zwróciłem uwagę na potrzebę, aby również w prawodawstwie partykularnym w poszczególnych diecezjach były jasno i precyzyjnie określone normy prawne dotyczące zasad postępowania i funkcjonowania tego indywidualnego stanu życia konsekrowanego.

W moim przedłożeniu chciałbym zaproponować refleksję nad trzema zagadnieniami: podstawy prawne funkcjonowania dziewic konsekrowanych, kwestie otwarte i statut diecezjalny dziewic konsekrowanych.

1. Podstawy prawne

W Kodeksie Prawa Kanonicznego znajduje się tylko jeden kanon, który mówi na temat stanu dziewic konsekrowanych. Jest to kanon 604 KPK, który brzmi: *„Do wspomnianych form życia konsekrowanego dochodzi stan dziewic, które – wyrażając święty zamiar gruntowniejszego naśladowania Chrystusa – są Bogu poświęcone przez biskupa diecezjalnego według zatwierdzonego obrzędu liturgicznego, zostają zaślubione mistycznie Chrystusowi, Synowi Bożemu, i przeznaczone na służbę Kościołowi. Dziewice mogą się zrzekać dla wierniejszego wypełnienia*

swojego zamiaru oraz dla służby Kościołowi, odpowiadającej ich własnemu stanowi i wykonywanej przy wzajemnej pomocy”.

Myśl prawodawcy jest taka, aby uznać dziewicę za stan życia konsekrowanego w jego indywidualnej formie. Układ kodeksowy, odniesienie do kanonu 573, który mówi o konsekracji jako trwałej formie życia, całkowitym oddaniu Panu Bogu i służbie Kościołowi, odnosi się do tego stanu. Oczywiście jest to jego oryginalna forma. Niektórzy komentatorzy kodeksowi poddają to w wątpliwość, twierdząc, że dziewica konsekrowana nie należy do stanu życia konsekrowanego, bowiem brak jest u niej rzeczywistej profesji rad ewangelicznych; istnieje tylko tzw. święty zamiar zachowania czystości oraz nie wspomina się o ubóstwie i posłuszeństwie. Jednakże, przeważająca ilość autorów jest zdania, że można i należy tutaj mówić o stanie życia konsekrowanego. Zobowiązanie do dziewictwa konsekrowanego nie następuje poprzez śluby lub inne więzy, tak jak np. w instytutach zakonnych lub stowarzyszeniach życia apostołskiego, tylko, przez święty zamiar, który jest wyrażony wobec biskupa diecezjalnego.

Kolejną rzeczą, która wynika z norm prawnych oraz z Obrzędu Konsekracji Dziewic jest problem relacji dziewicy konsekrowanej z biskupem diecezjalnym. Istnieje bowiem więź prawa pomiędzy dziewicą konsekrowaną a biskupem diecezjalnym i w konsekwencji z Kościołem partykularnym.

W tym miejscu należy zadać pytanie: Jaka jest rola Biskupa Diecezjalnego w odniesieniu do życia i funkcjonowania dziewicy konsekrowanej? Powyższa rola odnosi się do czasu przed konsekracją, w czasie konsekracji i po konsekracji.

Jeżeli chodzi o czas przed konsekracją, do biskupa diecezjalnego należy rozeznanie autentyczności powołania konkretnej osoby do stanu dziewic konsekrowanych. W tym miejscu należy wskazać normę wyrażoną w kan. 385 KPK: *„Biskup diecezjalny niech popiera jak najbardziej powołania do różnych posług oraz do życia konsekrowanego okazując szczególną troskę o powołania kapłańskie i misyjne”*. Następnie, dopuszczając dziewicę do konsekracji, biskup odbywa z nią rozmowę, przeprowadza skrutynium. Również w Obrzędzie Konsekracji Dziewic mamy wskazane konkretne wymogi dotyczące dopuszczenia do tej konsekracji. Dlatego wydaje się, żeby podczas tego skrutynium, biskup winien mieć pogląd, czy dziewica nigdy nie zawierała małżeństwa, nie żyła publicznie czy jawnie w stanie przeciwnym czystości, czy według ogólnej opinii przez wiek, roztropność, obyczajnie daje rękojmię, że wytrwa w życiu czystym oraz poświęconym służbie Kościołowi i bliźnim.

Pomocą w powyższym rozeznaniu jest opinia przedstawiona biskupowi przez osobę, która przygotowuje dziewicę do konsekracji. W tym miejscu warto też przypomnieć ogólną zasadę wyrażoną w kanonie 240 § 2, że nie wolno nigdy żądać opinii kierownika duchowego i spowiednika, bo to jest już forum wewnętrzne.

Drugi etap – to przewodniczenie rytowi konsekracji. W Obrzędzie, jest wskazane, że właściwym miejscem konsekracji powinien być kościół katedralny. Biskup diecezjalny powinien przewodniczyć rytowi konsekracji. Tylko naprawdę z poważnych racji, może on delegować kogoś innego do tej funkcji. Ten wymóg jest bardzo konsekwentny. Wskazuje on na więź prawną, która istnieje pomiędzy dziewicą a biskupem diecezjalnym. I tutaj powstaje pewien problem. Czy ten obrzęd konsekracji winien być przy udziale wiernych? Myśl ogólna prawodawcy i poszczególnych dokumentów kościelnych jest taka, że jest to obrzęd oczywiście publiczny, przy udziale wiernych. Natomiast wydaje się, że w poszczególnych indywidualnych przypadkach, trzeba tutaj zastosować dużą roztropność. Każdy przypadek winien być rozpatrywany indywidualnie. Jednakże reguła jest taka, że ten obrzęd ma charakter publiczny.

W odniesieniu do czasu po konsekracji, do biskupa diecezjalnego należy troska o formację oraz wskazanie sposobu realizowania dzieł apostołskich przez dziewice konsekrowane. W tym miejscu warto zacytować normę ogólną, wyrażoną w kanonie 387 KPK: *„Pamiętając o tym, że biskup ma obowiązek dawać przykład świętości przez miłość, pokorę i prostotę życia, biskup diecezjalny winien zabiegać wszystkimi środkami o wzrost świętości wiernych zgodnie z własnym powołaniem każdego. Ponieważ zaś jest głównym szafarzem Bożych tajemnic, ma zabiegać ustawicznie o to, by wierni powierzeni jego pieczy przez uczestnictwo w sakramentach wzrastali w łasce, a także poznawali Paschalną tajemnicę i nią żyli”*. I kanon 354 § 2 KPK: *„Winien przypominać wiernym obowiązek podjęcia apostołstwa zgodnie z pozycją i zdolnością każdego, jak również zachęcać ich do uczestniczenia i wspomagania różnych dzieł apostołskich zgodnie z potrzebami miejsca i czasu”*.

Wynika z tego, że jest bardzo ważne rozeznanie potrzeb danej diecezji, jej struktury, oraz planu duszpasterskiego. I należy zastanowić się, w jaki sposób dziewice konsekrowane mogą pomóc i włączyć się w ten ogólny plan duszpasterski, który wyznacza biskup diecezjalny. Tutaj jest bardzo ważna rola biskupa diecezjalnego w wyznaczaniu kierunków konkretnego realizowania misji przez dziewice konsekrowane.

Przejdziemy teraz do kolejnego punktu: Obowiązki dziewicy konsekrowanej. Kanon 604 nie mówi nic o obowiązkach dziewicy konsekrowanej. Należy zatem odnieść się do Rytuału. Według niego, podstawowy obowiązek polega na świadectwie życia całkowicie oddanego Chrystusowi i Kościołowi. Zaślubienie Chrystusowi, którego znakiem jest zobowiązanie do życia w czystości jest punktem centralnym, w oparciu o który określa się ramy duchowości dziewicy konsekrowanej.

W tym świetle należy patrzeć i interpretować szczegółowe obowiązki dziewicy konsekrowanej. W Obrzędzie Konsekracji Dziewic zostały wskazane następujące obowiązki: modlitwa, w sposób szczególny Liturgia Godzin; pokuta; dzieła miłosierdzia i apostołstwa. Powyższe wyliczenie nie jest wyczerpujące. Zostały one wskazane przykładowo. Z tej racji,

w prawodawstwie diecezjalnym mogą być one szerzej ujęte. Wydaje się, że można je ująć w oparciu o trzy zadania Kościoła np. Słowo Boże czyli czytanie, a dalej rozważanie Słowa Bożego; Liturgia czyli uczestniczenie w Eucharystii, korzystanie z sakramentów pokuty i pojednania; i trzeci dział czyli wspólnota, konkretne zaangażowanie się we wspólnocie w dzieła apostołskie i świadectwo życia. I tu jest właśnie bardzo duże pole dyskusji w odniesieniu do określenia i sprecyzowania i usystematyzowania obowiązków dziewicy konsekrowanej.

Kolejne zagadnienie – to prawo do stowarzyszania się dziewic konsekrowanych. To prawo jest wyrażone w kanonie 604, mówiące o tym, że dziewice konsekrowane dla wierniejszego wypełniania świętego zamiaru służby Kościołowi mogą również tworzyć stowarzyszenia. W tym miejscu należy przypomnieć, że prawo do stowarzyszania się w normach kodeksowych, po raz pierwszy znalazło się w kan. 215 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku. Podmiotem tego prawa jest każdy wierny, każdy ochrzczony, tym samym i dziewica konsekrowana. W Kościele mówimy o dwóch rodzajach stowarzyszeń: prywatne i publiczne. Stowarzyszenie prywatne powstaje poprzez akt woli zgromadzonych osób, które chcą realizować cele zgodne z celami Kościoła, nie w pojedynkę, ale wspólnie. Stowarzyszenia publiczne powstają na skutek powołania przez władzę kościelną. Stowarzyszenie publiczne działa w imieniu Kościoła.

Dziewice konsekrowane, korzystając z tego prawa, mogą tworzyć stowarzyszenia prywatne służące podwójnemu celowi: z jednej strony – pełniejszemu wypełnianiu świętego zamiaru, czyli zobowiązania do życia w czystości; a z drugiej strony – służbie Kościołowi poprzez modlitwę, studia i dzieła miłosierdzia.

2. Kilka kwestii „otwartych”.

Pierwsza kwestia dotyczy zwolnienia z tego świętego zobowiązania do życia w czystości. Powstaje pytanie: kto jest kompetentny do udzielenia indultu odejścia? Wydaje się, że kompetentny jest w tym przypadku biskup diecezjalny. On jest kompetentny do udzielenia dyspensy od obowiązków wynikających ze zobowiązania do życia w czystości. Trzeba wspomnieć, że w Kodeksie w żadnym miejscu taka dyspensa nie została zarezerwowana Stolicy Apostolskiej i możemy tutaj zastosować analogię do kanonu 691 KPK, który brzmi: *„Zakonnik po ślubach wieczystych nie powinien prosić o indult odejścia z instytutu, jak tylko z bardzo ważnych przyczyn rozważonych wobec Pana. Swoją prośbę powinien skierować do najwyższego przełożonego instytutu, który ma ją przesłać do kompetentnej władzy dołączając opinię własną oraz swojej rady. W instytutach na prawie papieskim tego rodzaju indult jest zarezerwowany Stolicy Apostolskiej,*

w instytutach zaś na prawie diecezjalnym indultu może udzielić także biskup diecezji, w której znajduje się dom instytutu”.

Wydaje się właściwe, aby przyczyny udzielenia dyspensy, procedura i konsekwencje były określone w statucie diecezjalnym. To jest duże pole do dyskusji. W tym miejscu należy dodać, że małżeństwo zawarte przez dziewicę konsekrowaną jest niegodziwe, ale ważne. Przeszkodą jest bowiem tylko wieczysty ślub czystości w instytucie życia konsekrowanego /por. kan. 1088 KPK/. Z tego względu jeżeli np. dziewica konsekrowana zawarła związek małżeński, to taki związek będzie niegodziwy, to jest oczywiste, ale na polu prawnym taki związek będzie ważnie zawarty, bo nie jest to przeszkoda zrywająca.

Kolejna kwestia dotyczy wydalenia. Na mocy prawa wydalenie dotyczy tego, kto notorycznie odstąpił od wiary katolickiej, zawarł małżeństwo lub usiłował zawrzeć /por. kan. 694 KPK/. Można w tym miejscu zastosować analogię do normy zawartej w kan. 696 KPK – *„Członek może być wydalony także z innych przyczyn, jeśli są poważne, zewnętrzne, poczytalne i prawnie potwierdzone, jakimi są: habitualne zaniedbywanie obowiązków życia konsekrowanego; powtarzające się naruszanie świętych więzów; uporczywe nieposłuszeństwo prawnym nakazom położonych w poważnej materii; wielkie zgorszenie powstałe wskutek zawinionego zachowania się członka; uporczywe podtrzymywanie lub rozpowszechnianie poglądów potępionych przez Nauczycielski Urząd Kościoła; publiczne przyjęcie ideologii przepojonych materializmem lub ateizmem; bezprawna nieobecność, o której mowa w kan. 665, § 2, trwająca pół roku; inne podobne poważne przyczyny, określone ewentualnie własnym prawem instytutu”.* Przyczyny i procedura odejścia winna być określona w statucie diecezjalnym.

Trzecia kwestia natury otwartej to przejście dziewicy konsekrowanej do instytutu życia konsekrowanego lub instytutu świeckiego lub odwrotnie przejście osób żyjących w instytutach do indywidualnych form życia konsekrowanego. Istotne są tutaj trzy normy prawne, które możemy zastosować przez analogię:

Kan. 684 – § 1. *Zakonnik po ślubach wieczystych nie może przejść z własnego do innego instytutu bez zezwolenia najwyższych położonych obydwu instytutów, którzy winni uzyskać zgodę własnej rady. § 2. Po odbyciu przynajmniej trzechletniej próby, zakonnik może być dopuszczony do profesji wieczystej w nowym instytucie. Jeśli zaś nie chce złożyć profesji lub nie został do niej dopuszczony przez kompetentnych położonych, powinien wrócić do dawnego instytutu, chyba że otrzymałby indult sekularyzacyjny. § 3. Na przejście zakonnika z niezależnego klasztoru do innego klasztoru tegoż instytutu albo federacji lub konfederacji, wymagana jest i wystarcza zgoda położonego wyższego obydwu klasztorów oraz kapituły klasztoru przyjmującego, z zachowaniem innych*

wymogów przepisanych we własnym prawie. Nie jest wymagana nowa profesja. § 4. Własne prawo winno określić czas i sposób próby, jaka powinna poprzedzić złożenie przez zakonnika profesji w nowym instytucie. § 5. Na przejście do instytutu świeckiego albo do stowarzyszenia życia apostołskiego, albo z nich do instytutu zakonnego, wymagane jest zezwolenie Stolicy Apostolskiej, której nakazom należy się podporządkować.

Kan. 685 – § 1. Do momentu złożenia profesji w nowym instytucie, mimo pozostawania w mocy ślubów, zostają zawieszane uprawnienia i obowiązki, jakie miał zakonnik w poprzednim instytucie, jednakże od chwili rozpoczęcia próby obowiązany jest on do przestrzegania prawa własnego nowego instytutu. § 2. Przez złożenie profesji w nowym instytucie następuje włączenie do niego tego członka, równocześnie wygasają poprzednie śluby, uprawnienia i obowiązki.

Kan. 730 – Gdy członek instytutu świeckiego przechodzi do innego instytutu świeckiego, należy zachować przepisy kan. 684, § 1, 2, 4 i kan. 685. Natomiast na przejście do instytutu zakonnego lub do stowarzyszenia życia apostołskiego albo z nich do instytutu świeckiego, potrzebne jest zezwolenie Stolicy Apostolskiej, do której poleceń należy się stosować.

W tym miejscu stawiam pytanie: Czy w przypadku przejścia dziewicy konsekrowanej do instytutu zakonnego jest konieczne zezwolenie Stolicy Apostolskiej? Wydaje się, że w tym przypadku nie ma konieczności proszenia o zgodę Stolicę Apostolską. Najprostszym rozwiązaniem jest zwolnienie dziewicy ze świętego zamiaru. Następnie wstąpienie dziewicy do konkretnego instytutu, w którym spełnia one wszystkie wymagania dotyczące przyjęcia, formacji itp., które są zawarte w prawie własnym instytutu.

Następnym zagadnieniem jest przejście do innej diecezji. Jeżeli dziewica konsekrowana pragnie przejść do innej diecezji, to wtedy ten zamiar winna wyrazić, nie tylko wobec własnego biskupa diecezjalnego, ale również wobec biskupa diecezjalnego tego innego miejsca, gdzie dziewica konsekrowana chce przebywać. I oczywiście tutaj można zastosować na zasadzie analogii wymianę poszczególnych opinii między jednym a drugim biskupem i te wszystkie inne formalności i procedury, które winny znaleźć się w statutach diecezjalnych.

Ostatnią kwestią jest rejestracja faktu konsekracji w Księdze Chrzstów. W literaturze prawniczej można spotkać się z dwoma opiniami na ten temat. Jedni autorzy twierdzą, że fakt konsekracji winien być odnotowywany w Księdze Chrzstów; inni twierdzą, że nie ma takiej potrzeby, bowiem fakt bycia dziewicą konsekrowaną nie jest przeszkodą zrywającą do zawarcia związku małżeńskiego.

Wydaje się jednak, że fakt konsekracji, który zmienia tożsamość osoby powinien być odnotowany w Księdze Chrzstów oraz w rejestrze znajdującym się w Kurii Diecezjalnej.

3. Statuty

Ostatnia kwestia dotyczy statutów. W prawie kanonicznym mówi się o statutach w odniesieniu do zespołów osób lub rzeczy. W ramach obowiązującego prawa mogą członkowie decydować o swoich sprawach wewnętrznych. W przypadku dziewięć konsekrowanych mówimy o tzw. zespole osób. W statucie winny się znaleźć: cel, nazwa, struktura, obowiązki, uprawnienia, zarząd, reprezentowanie, sposoby działania.

Wydaje się, że godne rozważenia byłoby stworzenie najpierw statutu, który byłby natury ogólnej; w którym mogłyby się znaleźć rozwiązania prawne powszechnie akceptowane, niezmiennie. Ten statut byłby matrycą, wzorem, pomocą dla prawodawstwa partykularnego. Wypracowanie tego projektu winno mieć miejsce na płaszczyźnie krajowej.

Tego rodzaju statut byłby dużą pomocą dla biskupów diecezjalnych, którzy, na jego podstawie, mogliby stworzyć przy pomocy kompetentnych osób statut diecezjalny, który byłby odzwierciedleniem specyfiki duszpasterskiej poszczególnych diecezji.